

Uddannelse af kritiske verdensborgere – FN's Verdensmål i alle sprogfag

I denne artikel vil vi præsentere en model for interkulturel læring, som fokuserer på udviklingen af eleverne som kritiske verdensborgere. Vi vil illustrere modellen ved hjælp af FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling og i den forbindelse understrege, at alle sprogfag kan bidrage her.

FN's Verdensmål repræsenterer en emnekreds, som det er helt oplagt at tage op i sprogundervisningen. Ved at beskæftige sig med nogle af de grundlæggende problemstillinger, der peges på i FN's Verdensmål, orienterer man sprogfagets interkulturelle læring hen imod dannelsen af eleverne som verdensborgere. Undervisning i forhold til verdensmålene kan bidrage til elevernes problembevidsthed og engagement i at forandre samfundet og verden gennem individuel eller kollektiv handling, i skolen eller uden for skolen. Dette kan ske på mange måder, fx i forbindelse med temaarbejder, projekter, tværfagligt samarbejde, transnationale skolesamarbejder eller deltagelse i sociale, kulturelle og grønne bevægelser. Det kan ske gennem arbejde (læsning, produktion m.m.) med mange forskellige former

LONE K. SVARSTAD

Lektor, ph.d.

Københavns Professionshøjskole

losv@kp.dk

KAREN RISAGER

Professor emerita, dr.phil.

Roskilde Universitet

risager@ruc.dk

for materiale, fx spillefilm, dokumentarfilm, sagtekster, noveller, sangtekster, podcasts, musik, drama, plakater eller blogs.

Sprogfagene og de globale problemstillinger

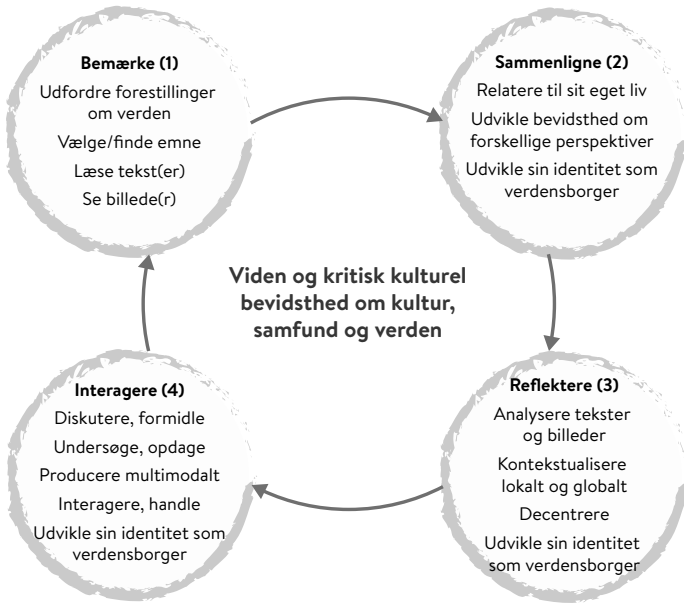
Generelt er det vigtigt, at skolen, og herunder sprogfagene, er åbne over for omverdenen og er med til at udvikle elevernes bevidsthed om samfundets og verdens problemstillinger (Risager & Svarstad 2020; Farr, Rohde & Smidt 2009; Klafki 2001; Freire & Macedo 1995). Der er nok af globale problemer at tage af: klimakrise, biodiversitetskrise, ulighedskrise, racisme, sult, pandemier, terrorisme, krig m.m. Medierne er fulde af meldinger fra Europas og verdens politiske brændpunkter og katastrofeområder. Et problemkompleks, der har global rækkevidde, er globale uligheder og hierarkier, ikke mindst racisme og større eller mindre grad af diskrimination og eksklusion af forskellige minoriteter (etniske, religiøse, sproglige osv.).

FN's Verdensmål samler en lang række af ovenstående problemer i et katalog, der handler om udviklingsmål og -delmål med fokus på befolkningernes basale fysiske, sikkerhedsmæssige og uddannelsesmæssige behov. Kataloget har fokus på *handling*: Hvad skal man gøre for at *forbedre forholdene* og opfylde målene? Hvor skal man sætte ind, hvem skal stå for det, og hvad er skolernes og sprogfagenes rolle her? Sprogfagene har her en virkelig god mulighed for at gøre opmærksom på sig selv som steder, hvor man er optaget af disse spørgsmål og ønsker at danne eleverne som engagerede verdensborgere.

Samtidig kan man vælge at gøre noget ekstra ud af forståelsen af udviklingsproblemerne: Hvorfor har vi stadig disse problemer? Hvorfor er verdens ressourcer og kapital fordelt så enormt ulige? Hvem eller hvad er årsag til dette? Hvad skal vi gøre for at *bekæmpe forhindringerne* for udvikling? Her har sprogfagene også en god mulighed for at gøre opmærksom på sig selv som steder, hvor man er optaget af kritisk kulturel bevidsthed og ønsker at danne eleverne som kritiske verdensborgere.

Cyklusmodel for interkulturel læring

Vi vil her præsentere en model for interkulturel læring, som vi har udviklet og skrevet meget mere om i Risager & Svarstad 2020 (inspireret af Liddicoat & Scarino 2013). Det er en cyklusmodel, der har et centrum, og hvor man bevæger sig rundt om centeret i fire faser:

Figur 1. Cyklusmodel for interkulturel læring. Kilde: Risager & Svarstad 2020.

I centrum af modellen står der: Viden og kritisk kulturel bevidsthed om kultur, samfund og verden. Det er det, som hele den interkulturelle læringsproces bevæger sig omkring. Viden trækkes frem her, fordi vi mener, at det er vigtigt, at eleverne engageres i at opbygge og kvalificere deres viden om verden som en forudsætning for at udvikle ansvarlighed og handlekraft i mødet med mange forskellige globale og lokale problemstillinger. Viden er bl.a. faktaviden, som man må forholde sig kritisk til, da fakta ikke er 'rene' fakta, men altid produceret ud fra et eller andet perspektiv og derfor skal forstås som en del af bredere diskurser om verden. Viden hænger således sammen med kritisk kulturel bevidsthed (*critical cultural awareness*, Byram 1997; Guilherme 2002), dvs. evnen til at reflektere kritisk over kultur og samfund og argumentere for sine holdninger. Vi medtager 'verden' for at understrege, at læringen ikke bare skal bidrage til at tilegne sig viden og kritisk bevidsthed om en række lande, men også gå på tværs og se på tværgående og globale problemstillinger. Her er FN's Verdensmål meget oplagte, fordi de netop går på tværs.

Sproglæringen er en integreret del af den interkulturelle læringsproces, og sproget gemmer sig overalt i modellen: Sproget er en del af kultur, samfund og verden, og sprog bruges og udvikles i alle faser af modellen. Det er også vigtigt at tænke på, at de forskellige sprog

godt kan implicere forskellige perspektiver på verden. I nogle dele af verden kunne fx en tekst på engelsk vække antikoloniale følelser på grund af kolonihistorien. Og fx en tysk tekst om den franske revolution kunne måske udfolde andre perspektiver end en fransk tekst om det samme.

Forløbet med de fire faser kan være kortere eller længere og tilpasses alderstrinnet alt efter behov. Lad os forestille os et forløb over fx ni lektioner i udskolingen og tage udgangspunkt i Udviklingsmål 1, Afskaf fattigdom:

Bemærke

I denne fase vælger læreren en problemstilling (evt. sammen med eleverne), som prøver at undgå forenklede klichéprægede forestillinger og nærme sig den virkelige verden, som den ser ud i dag. I forhold til Udviklingsmål 1 kan eleverne arbejde med at definere ekstrem fattigdom og relativ fattigdom, samtidig med at de tilegner sig kommunikative færdigheder, bl.a. et relevant grundlæggende ordforråd. Eleverne bliver måske opmærksomme på, at fattigdom og rigdom er noget, der eksisterer i alle lande, og at der også er en middelklasse (bestående af folk, der hverken er meget fattige eller meget rige) i alle lande.

Alle sprogfag kan som sagt bidrage her. Der er selvfølgelig forskel på sprogfagene alt efter, hvilket sprogligt niveau eleverne befinder sig på. I Danmark vil især dansk og engelsk have gode forudsætninger for at bidrage til elevernes viden, kritiske forståelse og handling. Men alle sprogfag kan arbejde med billeder, film og enkle problemstillinger, også fx i begynderundervisningen.

Her vil vi især nævne nogle materialer på andre sprog end dansk og engelsk, som kan bruges i et sådant forløb. Når man fx ser på Wikipedia på forskellige sprog – tysk, fransk, spansk osv., er det tydeligt, at man inden for alle sprogområder interesserer sig for alle mulige globale emner og alle andre lande i verden – bare ud fra forskellige perspektiver. I den fransksprogede Wikipedia kan man finde artikler om alle lande i verden, inkl. Danmark, og om FN's Verdensmål: *Objectifs mondiaux de développement durable de l'ONU*, forkortet ODD. (De omtales også som de fem p'er: *peuple, prospérité, planète, paix, partenariat*). Man kan fx finde oplysninger om børnebøger på fransk (til franske børn 6-12 år) på hjemmesiden *Le club du livre ODD* (se litteraturlisten). Den internationale organisation for frankofonien, *L'Organisation internationale de la francophonie*, OIF, har endvidere et program om verdensmålene. Inden for det tysksprogede rum er der også mas-

ser af hjemmesider, der fortæller om *die UN-Weltziele für nachhaltige Entwicklung*, fx *Portal Globales Lernen*.

Sammenligne

I denne fase relaterer eleverne problemstillingen til deres eget liv. Har de oplevet fattigdom på en eller anden måde, eller kender de nogen, der har? De får øje på, at deres eget perspektiv er forskelligt fra andres, og at andre menneskers perspektiver præger deres liv og deres måde at forstå verden på. De kan fx få et verdenskort, de kan farvelægge. De kan evt. selv søge informationer på nettet om, hvilke lande i verden der har ekstrem fattigdom i dele af befolkningen, og markere disse lande med farve på verdenskortet. Herefter kan klassen tale om relativ fattigdom og relatere det til fx regioner i Europa. Eleverne kan, med afsæt i dette, tale om, hvordan de forstår fattigdom i Danmark.

Reflektere

I denne fase er der fokus på at analysere tekster og billeder og prøve at forstå dem i lyset af den kontekst, de er produceret i: Hvor er vi henne i verden? Hvor er vi henne i samfundet? Hvor er vi henne i historien? Er det et rigt sted, er det et fattigt sted, og hvorfor mon? Eleverne retter et kritisk blik mod de problematiske forhold, der er, og undersøger baggrunden. De øver sig i at kontekstualisere og decentrere, dvs. at se verden ud fra andre perspektiver end deres eget.

Vi vil nævne en hjemmeside, hvor mange sprog bidrager samtidigt og kan give mange perspektiver på de forskellige udviklingsmål: den flersprogede hjemmeside *The World's Largest Lesson*, udarbejdet af Project Everyone i samarbejde med Unicef og UNESCO (link, se litteraturlisten). Det er et omfattende site med materialer på en lang række sprog, herunder engelsk, tysk, fransk, spansk, dansk, svensk, polsk, ukrainsk, russisk, kinesisk, arabisk, tyrkisk, azerbajjansk og somalisk. Nogle steder henvises der til nationale hjemmesider; fx henvises der for dansks vedkommende til *Verdenstimen.dk*. Sitet rummer materialer til alle de 17 verdensmål, både tekster, videoer og andet.

Disse materialer på *The World's Largest Lesson* er ikke tænkt til sprogundervisning. Det betyder, at der skal arbejdes med teksterne, således at de kan indgå i sproglig og interkulturel læring i sprogfagene (se fx i litteraturlisten: Bardales & Arenas 2015; De Heer 2016). Mange tekster er oversættelser fra sprog til sprog i materialet, og det vil sige, at man ofte kan finde samme tekst på flere sprog (måske en tegneserie på engelsk, dansk, tysk og arabisk). Det kan i en flerspro-

gethedsdidaktisk sammenhæng være interessant. Samtidig kan det rejse spørgsmål om sproglig og kulturel oversættelse og forskellige perspektiver på et globalt problem.

Interagere

I denne fase er der fokus på de forskellige handlinger, eleverne inviteres til eller inddrager sig selv og hinanden i. De kan engagere sig i en kamp, der har relation til den studerede problemstilling, de kan tage kontakt med andre elever i Danmark eller i udlandet, de kan producere noget multimodalt osv. For at eleverne oplever, at de kan bruge deres nye viden om fattigdom og viden om sproglige vendinger til at tale (eller læse/skrive) om fattigdom, kan eleverne i par eller grupper producere en kort podcast, hvor de fortæller om, hvad de har fundet ud af. Eleverne kan afspille deres podcasts for hinanden og give feedback på indhold, sprog og form.

Flersprogede sites som *The World's Largest Lesson* kan være interessante, fordi det samme emne behandles på forskellige sprog. Man kan også sige, at det, at et bestemt emne (fx Udviklingsmål 1) forefindes udtrykt på forskellige sprog, peger hen i retning af CLIL-tilgangen (CLIL = Content and Language Integrated Learning). Flere forskellige fag, fx samfundsfag, fransk, tysk, dansk og engelsk, kunne arbejde med samme emne – samtidig eller forskudt.

Konklusion

Det er vigtigt, at den interkulturelle læring udfordrer elevernes forestillinger om verden – overrasker dem, får dem til at stille spørgsmål og måske får dem til at se nogle sammenhænge, de ikke har set før. Den skal gøre eleverne bevidste om forskellige perspektiver og hjælpe dem til at decentrere, og den skal lære dem vigtigheden af kontekstualisering (hvor er vi henne i verden, hvor er vi henne i samfundet, hvor er vi henne i historien?). Den skal lære dem at producere sprog i en multimodal sammenhæng og i det hele taget opmuntre dem til at engagere sig som kritiske verdensborgere. Her er en emnekreds som FN's Verdensmål selvfølgelig helt oplagt som udgangspunkt.

På nettet er der masser af muligheder for at finde materialer om FN's Verdensmål. De forefindes også på mange sprog, og en del af materialerne er lavet til børn og unge. De er altså ikke nødvendigvis beregnet til sprogundervisning, og det kræver lidt ekstra hjælp fra læreren. Til gengæld er materialerne måske også ekstra motiverende for eleverne, fordi de har et mere autentisk præg.

Litteratur

- Bardales, D. & Arenas, P. (2015). *Die Welt, wie wir sie uns wünschen*. Global Movement for Children of Latin America and Caribbean. Lokaliseret d. 23.01.2020 på <http://worldslargestlesson.globalgoals.org>.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- De Heer, M. (2016). *The planet and the 17 goals*. Lokaliseret d. 23.01.2020 på <http://www.margreetdeheer.com/eng/imgs/GlobalGoals.pdf>.
- Farr, E., Rohde, L. & Smidt, L. (2009). *Klædt på til verden. En håndbog til undervisere om interkulturel kompetence*. København: Geografforlaget.
- Freire, P. & Macedo, D. P. (1995). A dialogue: Culture, language, and race. *Harvard Educational Review*, 65(3), 377-403.
- Globales Lernen*. Lokaliseret d. 24.01.2020 på <https://www.globaleslernen.de/de/fokusthemen/fokus-sustainable-development-goals-sdg/bildungsmaterialien?page=3>.
- Guilherme, M. (2002). *Critical citizens for an intercultural world: Foreign language education as cultural politics*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Klafki, W. (2001). *Dannelsesteori og didaktik – nye studier*. Oversat af Bjørn Christensen fra Neue Studien zur Bildungstheorie und didaktik, 5. oplag, 1996. Aarhus: Klim.
- Le club du livre*. Lokaliseret d. 28.01.2020 på <https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/sdgbookclub/>.
- Liddicoat, A. J. & Scarino, A. (2013). *Intercultural language teaching and learning*. Chichester: Wiley/Blackwell.
- Risager, K. & Svarstad, L. K. (2020). *Verdensborgeren og den interkulturelle læring*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- The world's largest lesson*, engelske version. Lokaliseret d. 23.01.2020 på <http://worldslargestlesson.globalgoals.org/>.
- The world's largest lesson*, franske version, udviklingsmål 1. Lokaliseret d. 23.01.2020 på <http://worldslargestlesson.globalgoals.org/fr/global-goals/no-poverty/>.
- Verdenstimen*. <http://verdenstimen.dk>.